

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาชญากรรมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก ในทุกสังคมโลกต้องเผชิญกับปัญหาอาชญากรรมและนับวันจะทวีความรุนแรงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่มีความเจริญของวัตถุเป็นตัวนำ ในขณะที่ความเจริญทางด้านจิตใจพัฒนาไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์อาชญากรรมก่อให้เกิดปัญหามากมายตามความรุนแรงของแต่ละประเภทอาชญากรรม และผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นก็คือผู้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา รวมตลอดไปถึงครอบครัวของเขาด้วย เขาเหล่านั้นได้รับผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน และอื่น ๆ อีกหลายประการ นอกจากนั้นสังคมและชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการเกิดอาชญากรรมเช่นกัน การก่ออาชญากรรมซึ่งเป็นการกระทำความผิดทางอาญาตามหลักกฎหมายทั่วไปถือว่าเป็นการกระทำความผิดต่อความสงบสุขของรัฐ การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดจึงตกเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของรัฐ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในเรื่องปัญหาอาชญากรรม และที่ผ่านมากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ควบคุมอาชญากรรม นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ (Crime Control)
2. คำนึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล (Due Process)

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวทำให้ตัวชี้วัดผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งไปที่การได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในขณะเดียวกันการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมก็ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจึงได้สร้างมาตรการทางกฎหมายมาถ่วงดุลระหว่างอำนาจรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา

หลักการในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลจากการกระทำตามอำเภอใจของรัฐ ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้มุ่งความสนใจไปที่การปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลย เราจึงพบว่านานาอารยประเทศได้มีบทบัญญัติ

คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ สำหรับประเทศไทยเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อ พ.ศ. 2478 ก็ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยไว้หลายมาตรา และยังคงหลักการเดิมมาจวบจนปัจจุบัน และได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เป็นฉบับแรก จวบจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิ ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด¹ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาประกันตัวอย่างรวดเร็ว และห้ามเรียกหลักประกันเกินควร สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความ และสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร² เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ทำหน้าที่ตามครรลองแห่งยุคสมัยมาเป็นเวลานาน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในคดีอาญา สถานะของผู้เสียหายเป็นเพียงพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งในการดำเนินคดีเท่านั้น ซึ่งในหลักการแล้วผู้เสียหายน่าจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรม แต่กลับเป็นผู้ที่ถูกลืมจากกระบวนการยุติธรรม จนกระทั่งกระแสแห่งสิทธิมนุษยชน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

มาตรา 33 ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลย ไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

มาตรา 239 คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว

สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร

ตลอดจนความนึกคิดเกี่ยวกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้แผ่กระจายไปทั่วโลก ผู้เสียหายเริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะเรียกร้องสิทธิของตน ในเวลาต่อมาในหลายประเทศได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีมาตรการทางกฎหมายตลอดจนมีโปรแกรมความช่วยเหลือผู้เสียหายในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ สำหรับประเทศไทย นั้น กระแสในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน อาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนมากที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีรัฐธรรมนูญมา และเป็นนิมิตหมายอันดีที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน 2 มาตราด้วยกัน คือ มาตรา 241 วรรคสาม บัญญัติว่า ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบ คำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 241 วรรคสี่ บัญญัติว่า ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

และมาตราที่สำคัญมากคือ มาตรา 245 บัญญัติว่า บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 245 วรรคสอง บัญญัติว่า บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

การศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาในครั้งนี้จึงมีพื้นฐานการศึกษาเริ่มจากรัฐธรรมนูญมาตรา 245 เป็นหลัก โดยสามารถแยกพิจารณาเรื่องการคุ้มครอง ผู้เสียหายในคดีอาญาได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 245 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่รัฐธรรมนูญมาตรา 245 วรรคหนึ่ง มุ่งจะคุ้มครองจึงประกอบด้วย

- (ก) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง
- (ข) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม
- (ค) สิทธิที่จะได้รับคำตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ

ซึ่งนับแต่วันที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 9 ปี แล้ว แต่ปรากฏว่าประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของ ผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 245 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ใน ลักษณะกฎหมายเฉพาะเช่นเดียวกับกฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่ได้บัญญัติขึ้นตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 244 สำหรับในเรื่องการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อผู้เสียหายในคดีอาญา นั้น ผู้เขียน เห็นว่ามีกฎหมายบัญญัติในเรื่องของสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กที่จะได้รับการสอบปากคำด้วย มาตรการคุ้มครองเด็กตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ มาตรา 133 ตี และมาตรา 172 ตี ได้กำหนดมาตรการพิเศษในการสอบปากคำเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาไว้ ซึ่งเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กตามมาตรฐานสากล แต่ขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มีการคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. ตามมาตรา 245 วรรคสอง บัญญัติว่า บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือ แก่ร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือ ทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่บัญญัติรับรองสิทธิ ในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิด อาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการ บรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 245 วรรคสอง ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

นอกจากรัฐธรรมนูญมาตรา 245 แล้วในการศึกษาคั้งนี้จะได้ศึกษาถึงกฎหมายใน ปัจจุบันของไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ที่สำคัญ คือ

1.ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (ในส่วนผู้เสียหาย)

3. พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในปัจจุบันยังมีมาตรการทางกฎหมายรองรับ ไม่ครอบคลุมผู้เสียหายทั้งหมด และการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานับว่าเป็นเรื่องใหม่ของประเทศไทย เมื่อบังคับใช้กฎหมายไประยะหนึ่งอาจพบปัญหาทั้งปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติ จึงควรศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาบรรลุเป้าหมาย และนอกจากการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแล้ว ในความเป็นจริงยังมีความช่วยเหลือ อื่น ๆ ที่ผู้เสียหายในคดีอาญาควรได้รับการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 245 วรรคหนึ่ง

การศึกษาเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 245 นั้น เบื้องต้นควรจะต้องทำความเข้าใจกับคำว่าผู้เสียหาย เหยื่อ และเหยื่ออาชญากรรม เสียก่อน ดังนี้

1. "ผู้เสียหาย" (Injured person)

1.1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้นิยามความหมายของคำว่า ผู้เสียหาย ไว้ในมาตรา 2 (4) ว่า ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4,5 และ 6

ผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย จึงแยกได้ 2 พวก คือ

(1) ผู้เสียหายโดยตรง มีหลักเกณฑ์ว่า ต้องมีการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งทางอาญาเกิดขึ้น บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้น และบุคคลนั้นเป็น ผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย หรือเป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตน หรือการกระทำผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลเหตุมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน³

³ อัญชลี ฉายสุวรรณ, "การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) น. 34.

(2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หมายถึง ผู้ที่กฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ดังระบุในมาตรา 4,5,6⁴

1.2 ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้นิยามความหมายของผู้เสียหายไว้ใน มาตรา 3 ดังนี้

" ผู้เสียหาย " หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

2. "เหยื่อ" (Victim)

2.1 Blacklaw Dictionary ได้อธิบายคำว่า เหยื่อ หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม การกระทำละเมิด หรือการกระทำผิดอื่น ๆ (Victim : person harmed by a crime , tort , or other wrong.)⁵

⁴ มาตรา 4 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลเฉพาะ แต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่ นิติบุคคล

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

⁵ Black's Law Dictionary, Eight Edition, p. 1598.

2.2 สุตสงวน สุธีสร ได้ให้ความหมายว่า ในปัจจุบัน คำว่าเหยื่อ หมายถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ความสูญเสีย ความลำบากเดือดร้อนจากการกระทำต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดจากคน หรือธรรมชาติก็ได้ เช่น เหยื่อจากอุบัติเหตุ เหยื่อจากอุบัติเหตุทางธรรมชาติ เหยื่อจากโรคภัยไข้เจ็บ เหยื่อจากภัยสงคราม เหยื่อจากการเมืองการปกครอง เป็นต้น⁶

3. "เหยื่ออาชญากรรม" (Crime victim)

3.1 ศาสตราจารย์ ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ กล่าวว่า คำว่า "เหยื่ออาชญากรรม" จัดเป็นศัพท์ในทางอาชญาวิทยา ซึ่งหมายถึงบุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายในด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินจากการ ประกอบอาชญากรรมตามความหมายนี้ คำว่า "เหยื่ออาชญากรรม" จึงครอบคลุมถึงคำว่า "ผู้เสียหาย" ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตลอดจนบุคคลอื่น ๆ หรือนิติบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่อาจไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญ่อีกด้วย⁷

จากนิยามของคำว่า ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่กล่าวในข้างต้น สรุปได้ว่า คำว่าผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมนั้น มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

1. ความหมายในทางกฎหมาย ซึ่งในที่นี้จะมีความหมายตามกฎหมายของประเทศไทย คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) และ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3

2. ความหมายในทางอาชญาวิทยา ซึ่งจะมีความหมายที่กว้างกว่าผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในทางกฎหมาย ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในทางอาชญาวิทยา แม้จะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดก็ถือว่าเป็นผู้เสียหายหรือเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ต่อมาเมื่อเริ่มมีการศึกษาในเรื่องผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมกันมากขึ้น ผู้ศึกษาบางท่านจึงจำกัดความหมายของคำว่าเหยื่ออาชญากรรมให้อยู่ในความหมายเดียวกับผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาในครั้งนี้ก็เช่นกัน เนื่องจากการศึกษาพบว่า ในกฎหมายต่างประเทศจะใช้คำว่า Victim , Crime Victim ในความหมายของผู้เสียหายในกฎหมายแต่ละฉบับ ซึ่งอาจมีนิยามแตกต่างกันไปตามกฎหมายของแต่ละประเทศ ดังนั้น ในบทที่เกี่ยวข้องกับ

⁶ สุตสงวน สุธีสร, เหยื่ออาชญากรรม, (มปท., 2543) น.2.

⁷ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, เหยื่ออาชญากรรม, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2535) น . 9.

กฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนจะใช้คำว่าเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายจากอาชญากรรม ตามคำศัพท์ในกฎหมายของประเทศนั้น ๆ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 ตลอดจนกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อให้ทราบถึงระบบคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย และต่างประเทศ
3. เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา หลังจากรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบันนี้
4. เพื่อนำไปสู่การพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เสียหาย พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย ตลอดจนระบบการให้ความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

2. ศึกษาปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมเพื่อการบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป (Statement of Victims' Rights In the Process of Criminal Justice (1996) : The European Forum for Victim Services)

3. ศึกษากระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

1.4 สมมุติฐานของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนมีสมมุติฐานในการศึกษาว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน คือ มาตรา 245 และขณะนี้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รัฐจะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายหรือทนายท แต่รัฐยังไม่บัญญัติกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญาในเรื่องอื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 245 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ นอกจากนั้นยังขาดมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในภาพรวม แต่มีมาตรการทางกฎหมายในการให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นเด็ก กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญามีปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับในลักษณะกระจัดกระจาย สมควรที่จะได้มีการดำเนินการยกร่างกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ บทความจากวารสาร กฎหมาย ตลอดจนข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ระบบการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและ

การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยที่ประชุมเพื่อการบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป (Statement of Victims' Rights In the Process of Criminal Justice (1996) : The European Forum for Victim Services)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ได้ทราบถึงระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย และต่างประเทศ
3. นำไปสู่การศึกษาวิจัยเพื่อวางระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การตรากฎหมาย ตลอดจนแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับประเทศไทย